

UOT 327

SEYMUR TALIBOV

*Hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Naxçıvan Universitetinin prorektoru, Azərbaycan*

MİLLİ DÖVLƏTÇİLİYİN İNKİŞAFI VƏ REGIONAL LİDERLİYİN QARŞILIQLI ƏLAQƏSİ: AZƏRBAYCAN NÜMUNƏSİ

Açar sözlər: milli, regional, qlobal, müstəqillik, lider, yeni lider, münafişə, yeni dünya düzəni, regional liderlik.

Giriş

XX əsrin ikinci yarısından başlayaraq qlobal siyasətdə və geosiyasətdə baş verən ciddi dəyişikliklər politologiya qarşısında da yeni aktual məsələlər qoydu. Xüsusilə, keçən yüzilin 70-90-cı illərində dünya miqyasında “millət”, “milli dövlət”, “dövlətçilik”, millət və dövlət” və s. kimi anlayışların yeni siyasi-nəzəri anlamına böyük ehtiyacın yarandığı aydın oldu. Ola bilsin ki, məhz bu kimi məsələlərin təsiri ilə Avropa politoloji elmində “liderliyin böhranı” anlayışı da yeni səviyyədə aktualıq kəsb etdi. Sovetlərin çöküşü ilə bu məsələ daha actual siyasi əhəmiyyət daşımağa başladı.

Burada nəzəri olaraq Avropada “yeni regionçuluq” (New Regionalism Theory) nəzəriyyəsinin meydana çıxmasını da vurğulayaq bilərik. Onun müəllifləri, İsveç alimləri B.Hettne və F.Soderbaum keçən əsrin 80-ci illərində hesab edirdilər ki, artıq Avropanın müxtəlif regionlar istiqamətində həyata keçirdiyi siyasət “köhnə regionçuluq”dur. Yəni qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa, demokratik prinsiplərə və dayanıqlı təhlükəsizlik mühitinin formalaşmasına xidmət etmir. Dünyanın müxtəlif regionlarında münafişələr alovlanır. Onların daxil etdikləri “region” və “regionlaşma” anlayışlarında bölgənin birliyi və regional quruculuq səviyyələri mərkəzi yer tutur [4, s. 7-20.].

Lakin elə həmin dövrdə də aydın oldu ki, hətta Qərbi ölkələrinin liderləri belə yeni regionalizmə uyğun siyasət yeritməkdə çətinlik çəkirlər ki, bu da qlobal miqyasda dövlətçilik və milli dövlətçiliyin taleyi ilə bağlı xeyli sayda suallar meydana çıxarırdı. Onların sırasında sosialist düşərgənin dağılması ilə keçmiş sovet məkanında meydana gəlmiş dövlətlərdə müxtə-

lif təbiətli münafişələrin yaranması və onların həllinin reallaşmaması xüsusi yer tuturdu. “Yeni regionçuluq” təliminə görə, bu, belə olmalı idi.

Bunlardan avtomatik olaraq siyasi-nəzəri kontekstdə milli dövlətçiliyin inkişafı, milli liderlər, regional əməkdaşlıq (o cümlədən, həmrəylik) və təhlükəsizliyin təmini kimi siyasi və geosiyasi-iqtisadi-mədəni əhəmiyyəti böyük olan problemlərin həlli daha da aktuallaşdı. Bu tendensiyanın məntiqi nəticələrindən biri də, təbii ki, politoloqların müxtəlif regionlarda münafişələrin meydana gəlməsinə geniş aspektdə yanaşması ola bilərdi. Bununla siyasi-nəzəri təlimlərdə faktiki olaraq XXI əsrin başlanğıcına dünya miqyasında əmələ gəlmiş qlobal geosiyasi mənzərənin vacib bir tərəfini ön sıraya çıxarmaq və onun həlli yollarını axtarmaq şansı artmış olardı. Həmin aspektdə, şübhəsiz ki, keçən əsrin 80-90-cı illərində baş verən geosiyasi dəyişikliklərə vurğulanan fikir çərçivəsində yanaşanda regional münafişələrin mənbəyi, səbəbi, gedişatı və məqsədləri ilə əlaqədar siyasi cəhətdən maraqlı və aktual olan qənaətlər əldə etmək mümkündür ki, həmin əlaqədə konkret siyasi liderlərin fəaliyyətinə də politoloji qiymət vermək şansı yaranır.

Digər tərəfdən, həmin mərhələdə postsovet məkanında müstəqilliyini əldə etmiş dövlətlərə başçılıq edən siyasi liderlərin fəaliyyətini tarixi-siyasi rəqəsdə və artıq mövcud olan dövlət quruculuğu təcrübəsi işığında araşdırmaq mümkündür.

Bu cəhətdən amerikalı politoloq C. Nordstromun bir fikri diqqətimizi çəkməkdədir. O, 1997-ci ildə Sülh məsələsinə həsr edilmiş bir tədbir üçün yazdığı məqalədə qeyd edirdi ki,

biz insan faktorunun nəzərə alınmadığı bir siyasi dövrün sonuna yaxınlaşırıq. Lakin insansız dövlət, real gerçəklik (kültürdən kənar “təbii gerçəklik mövcud deyildir”) və liderlərin fəaliyyəti yoxdur. Bütün insanların, o cümlədən siyasi liderlərin şəxsi bioqrafiyası “onların münafiqəni yatırtmaq və ya alovlandırmaq istiqamətində atdıqları addımlara, davranışlara və etdikləri seçimə görə məsuliyyət daşıyır”. Çünki bu davranışlar böyük ölçüdə milyonlarla insanı siyasi gerçəklik qarşısında seçim etməyə təhrik edir. Ona görə də münafiqəni dərk etmək və onu həll etmək insan təcrübəsinin mürəkkəb kulturoloji qatına nüfuz etməyi tələb edir [5, s. 91-105].

XXI əsrdə siyasi araşdırmaçılar məsələnin bu tərəfinə daha çox diqqət yetirirlər. O, cümlədən, Qafqazda meydana gəlmiş münafiqələrin mənbəyi, səbəbləri, siyasi və geosiyasi şərtləri arasında hansı əlaqənin olmasını liderlərin fəaliyyəti prizmasında tədqiq etməyə cəhdlər göstərirlər. Bu məqalədə biz məsələnin məhz bu aspektini tədqiqat hədəfi kimi seçmişik. Konkret olaraq, Cənubi Qafqazda keçən əsrin 80-ci illərinin sonu 90-cı illərinin əvvəllərindən özünü göstərən münafiqələrin həllinə liderlərin yavaşması və bu gedişatın regional və qlobal miqyasda sivilizasiyaların qarşılıqlı münasibətləri ilə əlaqədar olub-olmaması çərçivəsində Ulu Öndər Heydər Əliyevin fəaliyyəti prizmasında baxmağa çalışacağıq.

Bu zaman metodologiya olaraq geosiyasi, siyasi-tarixi sistemlərə sistem-integrativ yanaşmadan istifadə edəcəyik. Metod kimi isə tarixi-siyasi analiz və sintezə baş vuracağıq.

1. XX əsrin son onilliyi: postsovet məkanında xaos və milli dövlət quruculuğu problemi

Politoloqlar keçən əsrin 90-cı illərini dünya siyasətinin XX əsrdə ən həssas, mürəkkəb və riskli mərhələlərindən biri kimi qiymətləndirirlər. Ayrıca, postsovet məkanı ölkələrində müxtəlif təsirlər nəticəsində xaosun artması, risklərin çoxalması və münafiqələrin meydana gəlməsi regional və qlobal səviyyədə xeyli təhlükələr yaradırdı. Maraqlıdır ki, Qərb politoloji fikrində bu yaranmış vəziyyəti adekvat ifadə bi-

lən təlimlər də gözə dəymirdi. O cümlədən, etnik faktorun həmin dövr geosiyasi və siyasi mənzərəsinin yaranmasındakı ciddi rolu lazımı səviyyədə analiz edilməmişdir. Bu bağlıqda rusiyalı politoloqlar V.A.Avksentyev və B.V.Aksyumovun bir maraqlı məqamı vurğulamaları diqqəti çəkir. Onlar Balkanlar və Qafqazdakı münafiqələrin meydana gəlməsində etnik faktorun roluna baxarkən keçən əsrin 70-ci illərindən Qərbdə problemin bu cəhətinin politoloji tədqiqinin mövcud olduğunu qeyd edirlər [6, s. 152-153]. Lakin həmin dövrdə tədqiqatçılar etnik faktorun geosiyasi və siyasi proseslərlə bağlılığını lazımı səviyyədə görməmişlər. M.Brecher və J.Wilkenfeldin qiymətləndirməsinə görə isə, yalnız soyuq savaş bitəndən sonra Qərbdə etnik faktorun siyasi kontekstdə rolu məsələsinə diqqət artmışdır [bax: 3, s. 164-190].

Bu fikirlərin fonunda Balkanlar və Qafqazda regional münafiqələrə böyük dövlətlərin geosiyasi nüfuz uğrunda mübarizələrinin ciddi təsir etməsi tezisi tamamilə təbii görünür. Həmin təsirin iki aspektinin olduğunu vurğulamaq olar: sivilizasiyaların qarşılıqlı münasibətləri və qlobal geosiyasi düzənin transformasiyasının siyasi özəllikləri [6, s. 153-154].

Deməli, başlanğıcdan Cənubi Qafqazdakı münafiqələr, ilk növbədə Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində yaranmış Dağlıq Qarabağ konfliktini, qlobal miqyasda sivilizasiyaların “toqquşması” və bütövlükdə dünyanın yeni geosiyasi nizama transformasiyası ilə birbaşa əlaqəli olmuşdur. Lakin həmin dövrdə bu reallığı müstəqilliyini əldə etmiş keçmiş sovet respublikalarında heç də hər bir siyasi lider lazımı səviyyədə və dərinlikdə görə bilmirdi. Siyasi təcrübə göstərdi ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyev bu bağlıqda istisnadır.

Heydər Əliyev hətta postsovet məkanında yuxarıda vurğulanan geosiyasi və siyasi özəlliyi ən dərinə, əhatəli və dəqiq görə Lider olmuşdur. Məhz Heydər Əliyevin bu yüksək siyasi uzaqgörənliyi və qətiyyəti sayəsində Azərbaycanın uğurlu müstəqil dövlət quruculuğu kursu müəyyən edildi, regionda əməkdaşlığa qapı açılı və Azərbaycan müstəqil dövlət kimi münafiqəni siyasi-hərbi yolla təkbaşına həll edə bildi. Politoloji baxımdan çox əhəmiyyəti olan

fakt ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın münafişənini təkbaşına həll etməsi bütövlükdə regionda barış, sülh, təhlükəsizlik və əməkdaşlıq üçün yeni imkanların yaranmasına təkan vermişdir.

Bunun politoloji mənası ondan ibarətdir ki, Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi müstəqil dövlət quruculuğu kursu, ölkədaxili, regional və qlobal miqyasda XXI əsrin tələbləri və çağırışlarına tam cavab verə bilməmişdir. Təbii ki, bu kursun layiqlincə inkişaf etdirilməsində Prezident İlham Əliyevin fəaliyyəti danılmaz və əvəz edilməzdir.

Lakin XXI əsrin başlanğıcına qədər olan müddətdə Ulu Öndərin münafişəninin həlli istiqamətində atdığı addımların sivilizasiyaların münasibətləri və yeni qlobal geosiyasi düzənin formalaşması aspektlərində olduqca ibrətvericidir. Hətta Qərbin yüksək inkişaf etmiş ölkələrinin liderlərinin görə bilmədiyi (və ya görmək istəmədikləri) incə geosiyasi, siyasi, iqtisadi, enerji, mədəni-ideoloji məqamları nəzərə alan Ulu Öndər inam və qətiyyətlə yoluna davam etmişdir.

Ümummillii Liderin 1994 və 1995-ci illərdə BMT-nin ali tribunasında müstəqil Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətinin başlıca prioritetlərini bəyan etməsi bu baxımdan çox əlamətdar hadisə olmuşdur. Dünya onda duydu ki, Azərbaycan dövləti üçün əməkdaşlıq, demokratiya, təhlükəsizlik və Respublika üsul-idarəsi həlledici əhəmiyyət daşıyır. Eyni zamanda, Heydər Əliyev müstəqil dövlətlərin bu istiqamətdə uğurlu olmalarında böyük dövlətlərin beynəlxalq hüquqa, ədalətə və barışa real olaraq xidmət etmələrinin əhəmiyyətli rolu olduğu tezisini irəli sürmüşdür. Həmin bağlılıqda isə beynəlxalq təşkilatlarda, ilk növbədə BMT Təhlükəsizlik Şurasında islahatların aparılması zərurətini diqqətə çatdırmışdır [bax: 1, s. 193-197 və 2, 1998, s. 162-164]. Ulu Öndər BMT Baş Məclisinin 49-cu sessiyasında Azərbaycanın “hüquqi, demokratik, sivilizasiyalı dövlət quruculuğu yolunu” seçdiyini xüsusi qeyd edərək, bu yolda ölkəmizin qətiyyətlə davam etdiyini ifadə etmişdir. Bu hadisədən bir il sonra, 1995-ci il oktyabrın 6-da isə Azərbaycanın paytaxtında BMT-nin 50 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirdəki nitqində bəyan etmişdir ki,

“...tarixdə ilk dəfə müstəqil Azərbaycan Respublikasının dünya birliyində bərabərhüquqlu yer tutduğuna görə...” azərbaycanlılar fəxr edirlər [1, s. 163].

Heydər Əliyevin BMT-də bəyan etdiyi bu fikirlər həyata keçirdiyi daxili siyasətin məzmunu və məqsədlərinə tam uyğun idi. Ümummillii Lider Azərbaycan cəmiyyətində multikultural dəyərlərin bərqərar olması, siyasi sabitliyə nail olunması, toplumda həmrəyliyin yaranması kimi faktorları müstəqil dövlət quruculuğu çərçivəsində uğurla reallaşdırırdı. Bu xüsusiyyət Ulu Öndərin regional miqyasda sabitlik, əməkdaşlıq və təhlükəsizliyin baş tutması xətti ilə davam etdirilirdi. Məhz Heydər Əliyevin siyasi qətiyyəti, sülhsevər kursu və əməkdaşlığa istiqamətlənmiş liderlik fəaliyyəti sayəsində “Əsrin Müqaviləsi”, Bakı-Ceyhan, Şərqi-Qərb nəqliyyat dəhlizi və bir çox regional və beynəlxalq xarakterli layihələr həyata keçməyə başlamışdır.

Bu faktlara sivilizasiyaların qarşılıqlı münasibətləri və yeni dünya nizamına transformasiya prosesi prizmasında baxanda görünür ki, Heydər Əliyev Cənubi Qafqazda yeganə lider olmuşdur ki, yerli-regional-qlobal miqyasların başlıca geosiyasi və siyasi xüsusiyyətlərini harmoniyada nəzərə almaqla barışa, əməkdaşlığa və sülhə aparan siyasəti qətiyyətlə reallaşdırmışdır. Bu xətt Azərbaycanda demokratik, müstəqil və milli dövlət quruculuğu prosesinin fonunda olduqca faydalı faktora çevrilmişdir.

Onu da qeyd etməliyik ki, siyasi-ideoloji yöndən Ulu Öndərin azərbaycançılıq ideologiyası çərçivəsində həyata keçirdiyi xətt son dərəcə qiymətli idi. Çünki azərbaycançılıqda milliliklə bəşəriyyətin, yerliliklə beynəlmilətçiliyin müasir tələblər səviyyəsində harmoniyası mövcuddur. Heydər Əliyev Azərbaycan cəmiyyətində həmrəyliyə, birliyə nali olmağı, qəti şəkildə beynəlmilətçiliklə, başqa mədəniyyətlərə açıq olmaqla, bəşəri dəyərlərdən daim faydalanmaqla sıx bağlılıqda görmüşdür.

Azərbaycan müstəqil dövlətçilik kursunda sivilizasiyaların qarşılıqlı əlaqəsinə birbaşa cəmiyyət daxilində əsl multikultural, barışçıl, humanist mühitin yaradılması prizmasında yanaşmaq əsas xətti təşkil etmişdir. Siyasi baxımdan şübhə yoxdur ki, məhz bu kimi qiymətli siyasi

məqamlar sayəsində Azərbaycanda müstəqil dövlət quruculuğu tam baş tutmuş və hazırda ölkəmiz Cənubi Qafqazın bütün aspektlərdə lideri kimi qəbul edilməkdədir.

Azərbaycanda müstəqil dövlət quruculuğu prosesinin uğurlu olmasında Ulu Öndərin siyasi varislik prinsipini tətbiq etməsinin milli və regional miqyaslarda ciddi əhəmiyyəti olduğunu politoloqlar vurğulayırlar. Bu məsələyə müstəqil dövlət quruculuğu və regional təhlükəsizliklə əməkdaşlığın qarşılıqlı əlaqəsi çərçivəsində analiz etməyə çalışırlar. Şübhə yoxdur ki, bütövlükdə götürdükdə siyasi varislik postsovet məkanı üçün xüsusi elmi-siyasi əhəmiyyət kəsb etməkdədir. Bunu son 32 ilin postsovet məkanı ölkələrinin təcrübəsində görmək mümkündür. Həmin bağlılıqda siyasi-politoloji araşdırmalar göstərir ki, problemin ayrı-ayrı dövlətlər üçün xüsusi fərqli siyasi çaraları mövcuddur. Vurğulanan məsələ Prezident üsul-idarəsinin formalaşması aspektində də özəl olaraq aktualıq kəsb etməkdədir [bax: 7, s. 3-24].

Məsələ ondan ibarətdir ki, politoloqlar postsovet məkanı ölkələrində prezident institutunda özünü göstərən siyasi böhranın sürətlə bütün cəmiyyətdə kəskin böhran yaratdığı qənaətindədirlər. Bununla bağlı amerikalı politoloq Huan Linsin hələ 1989-cu ildə Qərb dövlətləri üçün ifadə etdiyi hipotezanın postsovet məkanı üçün keçərli olması ilə əlaqədar aparılan politoloji araşdırmalar maraqlıdır [8, s. 26-32]. Onun hipotezası kontekstində O.İ.Zaznayev və V.V.Sidorov postsovet məkanı ölkələri üçün siyasi analiz apararaq belə qənaətə gəlirlər ki, Ə.Elçibəydən sonra Azərbaycanda prezident institutunda siyasi böhran müşahidə edilməmişdir [8, s. 26-35].

Bir sıra postsovet məkanı ölkələri, o cümlədən, Ermənistan, Gürcüstan, Ukrayna, Belarus, Moldova, Qırğızıstan, Qazaxıstanda isə bunun əksi müşahidə edilmişdir və ya edilməkdədir. Məsələn, Ermənistan, Gürcüstan, Ukrayna və Belorusda həmin məsələ 2022-ci ildə belə daha da aktuallaşmışdır. Azərbaycan sözün həqiqi politoloji mənasında istisnalıq təşkil edir. Bunu bir neçə siyasi faktor və faktlarla təsbit etmək olar.

Birincisi, Azərbaycan postsovet məkanında yeganə dövlətdir ki, 1993-cü ilin iyunundan bu

yana bir dəfə də olsun siyasi böhrana düşməmişdir.

İkincisi, Azərbaycan ardıcıl olaraq bu müddətdə siyasi, iqtisadi, energetik, nəqliyyat və sosial-mədəni inkişafa nail olmuşdur.

Üçüncüsü, Azərbaycan milli və regional miqyaslarda daim geosiyasi və siyasi tarazlığı təmin edə bilmişdir ki, dünyanın heç bir böyük gücü ilə ziddiyyət baş verməmişdir.

Dördüncüsü, Azərbaycan postsovet məkanında yeganə dövlətdir ki, daxili siyasətin başlıca prinsiplərini – multikulturalizmi, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığı, enerji təhlükəsizliyini milli təhlükəsizliyin ayrılmaz hissəsi kimi inkişaf etdirməyi, sosial-iqtisadi və mədəni islahatları bütövlükdə cəmiyyətin və ayrılıqda hər bir vətəndaşın rifahına yönəltməyi regional miqyasa proyeksiya edə bilmişdir.

Beşincisi, Azərbaycan postsovet məkanında yeganə müstəqil dövlətdir ki, 30 illik münaqişəni təkbəşinə siyasi-hərbi yolla həll etmişdir.

Altıncısı, Azərbaycan postsovet məkanında yeganə dövlətdir ki, vitse-prezidentlik institutunu ziddiyyətsiz tətbiq edə bilmişdir. Onu deyək ki, vitse-prezidentliyin Rusiya və Qazaxıstandakı tətbiqi uzursuz olmuşdur.

Bu faktlar Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu prezident institutunun müstəqillik mərhələsində qüsursuz islədiyini təsdiq edir. Vurğulanan tezis məntiqindən siyasi və geosiyasi vacibliyi şübhə doğurmayan üç nəticə çıxarmaq olar.

Nəticə

Birincisi, Heydər Əliyev 1993-cü ildə xalqın təkidi və dəvəti ilə hakimiyyətə qayıdıandan sonra Azərbaycanı sivilizasiyaların toqquşması tendensiyasından siyasi, geosiyasi, hərbi və iqtisadi olaraq kənarında tuta bildi.

İkincisi, Ulu Öndər Azərbaycanda milli müstəqil demokrartik dövlət quruculuğunu ölkədaxili mühitin yeniləşməsi fonunda regional miqyasda geosiyasi dinamikanın xüsusiyyətləri ilə tam uyğunlaşdırdı. Nəticədə Azərbaycanda idarəetmədə, sosial-iqtisadi, energetik və mədəni inkişafda ciddi ziddiyyətlər əmələ gəlmədi.

Üçüncüsü, Umummilli Lider Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi daxili sosial, iqtisadi, mə-

dəni, energetik və hərbi inkişafını elə mexanizm üzərində inkişaf etdirdi ki, ölkəmiz Cənubi Qafqazın lideri səviyyəsinə yüksələ bildi. Bu nailiyyətdə Ulu Öndərin və Prezident İlham Əliyevin sivilizasiyalararası münasibətləri və dünyanın yeni düzəninə formalaşması dinamikasını regional miqyasda Azərbaycanın milli maraqları ilə balanslaşdırma bilməsi xüsusi rol oynadı.

Qeyd edilən qənaətlər Ulu Öndərin siyasi varislik prinsipini çox uğurla həyata keçirdiyini ifadə edir. Postsovet məkanında Azərbaycan yeganə dövlətdir ki, əsası çox düzgün qoyulmuş müstəqil dövlət quruculuğunda səmərəli surətdə siyasi varisliyi realpolitika çərçivəsində tətbiq edə bilmişdir.

Beləliklə, 1993-cü ilin iyun ayından Azərbaycanda Ulu Öndər Heydər Əliyevin liderliyi ilə müstəqil və demokratik milli dövlət quruculuğu tamamilə yeni məzmun kəsb etməyə başladı. Siyasi aspektdə bu prosesin başlıca məqamlarından birini milli, regional və qlobal geosiyasi, siyasi, ideoloji, mədəni və təhlükəsizlik faktorlarının səmərəli nisbətdə nəzərə alınması təşkil edirdi.

Həmin mərhələdə nəinki postsovet məkanında, hətta dünyanın aparıcı dövlətlərinin siyasi elitasında görə bilmədikləri reallıqları Ümummilli Lider aydın görürdü və həmin reallığa uyğun Azərbaycanın inkişaf kursunu müəyyən edirdi.

Bu prosesdə müstəqil, demokratik, milli güclü dövlətdən regional liderliyə keçid xüsusi siyasi-nəzəri aktualıq daşıyır. Onun yalnız regional deyil, qlobal əhəmiyyəti də analiz edilə bilər. Azərbaycan postsovet məkanında həmin məqsədə çatmış yeganə müstəqil dövlətdir.

Ulu Öndərin vurğulanan dövlət quruculuğu strategiyası Prezident İlham Əliyevin nümunəsində XXI əsrdə böyük uğurlara imza atmaqdadır. Həmin xəttin çox mühüm töhfələrindən biri Azərbaycanda XXI əsrin Yeni Lider nümunəsinin formalaşması olmuşdur!

Ədəbiyyat siyahısı

1. Əliyev, Heydər. Müstəqilliyimiz əbədidir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr. İkinci kitab: may, 1994 – dekabr, 1994 / bur. məsul R. Mehdiyev. – Bakı: Azər-nəşr, - 1997. – 604 s.

2. Əliyev, Heydər Əlirza oğlu. Müstəqilliyimiz əbədidir: Çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar. İyun, 1995 - noyabr, 1995. Dördüncü kitab /H.Ə.Əliyev; Buraxılışa məsul: Ramiz Mehdiyev. - B.: Azər-nəşr, - 1998, - 511 s.

3. Brecher, M., Wilkenfeld, J. The Ethnic Dimension of International Crisis // – Carment D., James P. (eds.) Wars in the Midst of Peace: The International Politics of Ethnic Conflict . - Pittsburg, – 1997, pp. 164-193.

4. Hettne, B., Söderbaum, F. The New Regionalism Approach / Hettne B., Söderbaum F. // Politeia, Vol 17, No 3, - 1998, pp. 6-21.

5. Nordstrom, C. The Eye of the Storm: From War to Peace – Examples from Sri Lanka and Mozambique, p. 91-105 // – Cultural variations in Conflict Resolution: Alternatives to Violence (Eds. D.P.Fry, K.Bjorkqvist). - Mahwah, NJ (USA). – 1997, - 274 p.

6. Авксентьев, В. А., Аксюмов, Б. В. «Конфликт цивилизаций» в региональном преломлении: Кавказ и Балканы // – Полис. Политические исследования. – 2007, – № 4, – с. 146-157.

7. Гаджиев, Х.А. Институт президента на постсоветском пространстве как фактор политической стабильности. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук. Специальность 23.00.02. - Политические институты, процессы и технологии. Москва, 2018, 26 с.

8. Зазнаев, О.И., Сидоров, В.В. Президентские системы на постсоветском пространстве: верна ли гипотеза Хуана Линца? // - Вестник РГГУ. Серия «Политология. История. Международные отношения». - 2018, - № 4 (14), - с. 24–35.

Summary

Seymur Talibov

The development of national statehood and the relationship of regional leadership: the example of Azerbaijan

The article provides a political analysis of the development of national statehood in Azerbaijan against the background of the general picture of the construction of a national state in countries that have gained independence. This process has been viewed since 1993 in the context of domestic, regional and global political dynamics. It is noted that the course towards building an independent state, set by the Great Leader Heydar Aliyev, raised Azerbaijan to the level of a regional leader. This process is still going on.

The analysis also takes into account the role of intercivilizational processes and the dynamics of the formation of a new world geopolitical order of that period. The thesis is made that the problem considered in the article is politically relevant for the post-Soviet countries from the point of view of statehood. In this context, this is relevant in terms of the absence of contradictions between the development of national statehood in Azerbaijan and the geopolitical processes taking place at the regional and global levels. The article draws a number of conclusions in the selected context.

The main scientific goal of the article is to study the process of building a national independent state in Azerbaijan from the point of view of regional leadership.

The article uses an interdisciplinary methodology within the framework of a systematic approach.

Historical-political analysis and synthesis, comparative analysis were used as methods.

The scientific novelty consists in substantiating the thesis about the decisive role of the Leader factor in the rise of Azerbaijan to regional leadership based on the effectiveness of the course towards building an independent state since mid-1993.

Keywords: *national, regional, global, independence, leader, new leader, conflict, new world order, regional leadership.*

Резюме

Сеймур Талыбов

Развитие национальной государственности и взаимоотношения регионального руководства: пример Азербайджана

В статье проводится политический анализ развития национальной государственности в Азербайджане на фоне общей картины строительства национального государства в странах, получивших независимость. Этот процесс рассматривается с 1993 года в контексте внутренней, региональной и глобальной политической динамики. Отмечается, что курс на построение независимого государства, заданный Великим Лидером Гейдаром Алиевым, поднял Азербайджан на уровень регионального лидера. Этот процесс продолжается до сих пор.

Анализ также учитывает роль межцивилизационных процессов и динамику формирования нового мирового геополитического порядка того периода. Делается тезис о том, что рассматриваемая в статье проблема политически актуальна для постсоветских стран с точки зрения государственности. В данном контексте это актуально в плане отсутствия противоречий между развитием национальной государственности в Азербайджане и геополитическими

процессами, происходящими на региональном и глобальном уровнях. В статье делается ряд выводов в выделенном контексте.

Основной научной целью статьи является изучение процесса строительства национального независимого государства в Азербайджане с точки зрения регионального лидерства.

В статье используется междисциплинарная методология в рамках системного подхода.

В качестве методов использовались историко-политический анализ и синтез, сравнительный анализ.

Научная новизна заключается в обосновании тезиса о решающей роли фактора Лидера в подъеме Азербайджана к региональному лидерству на основе эффективности курса на строительство независимого государства с середины 1993 года.

Ключевые слова: *национальный, региональный, глобальный, независимость, лидер, новый лидер, конфликт, новый мировой порядок, региональное лидерство.*